

Dominika Izdebska-Długosz

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

<https://orcid.org/0000-0003-1603-8604>

dominika.izdebska-dlugosz@uj.edu.pl

ŻYCIE MŁODYCH UKRAIŃCÓW DZIŚ – OCZAMI STUDENTÓW-UCHODźCÓW Z UKRAINY

LIFE OF YOUNG UKRAINIANS TODAY – THROUGH THE EYES
OF REFUGEE STUDENTS FROM UKRAINE

DOI: 10.24917/ycee.11205

Abstrakt: W artykule dokonano analizy badania jakościowego przeprowadzonego na 13 studentach, uchodźcach z Ukrainy, studiujących na kierunku studia polskie dla cudzoziemców Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studenci napisali eseje na temat życia młodych Ukraińców dziś (A.D. 2024). Mając pełną dowolność, opisywali oni zarówno życie młodych ludzi w Ukrainie, jak i życie uchodźcze – w dużej mierze oparte na doświadczeniach własnych. Obraz życia młodych Ukraińców, który wyłania się z esejów, nie jest obrazem pozytywnym. Rzeczywistość młodych Ukraińców dziś, naznaczona trwającym konfliktem wojennym, jest przepełniona stresem, lękiem i niepokojem o przyszłość własną, swoich bliskich oraz ojczyzny.

Słowa kluczowe: studenci, Ukraińcy, uchodźcy wojenni, SPC UJ, badanie jakościowe.

Abstract: The article analyzes a qualitative study conducted on 13 students, refugees from Ukraine, studying at Polish studies for foreigners at the Jagiellonian University. Students wrote an essay about young people's lives Ukrainians today (A.D. 2024). Full freedom, the official version of the very life of young people in Ukraine, as well as life refugees – largely based on practical experience. The emerging picture of the life of young Ukrainians of essays, is not a stroke painting. The reality of young Ukrainians today, marked by the ongoing conflict war, is filled with stress, fear and anxiety about the end of one's own life, that of the rebels and the homeland.

Keywords: students, Ukrainians, war refugees, SPC UJ, qualitative study.

Wstęp

Życie współczesnych młodych ludzi, określanych jako osoby w wieku od 15 do 29 lat (Youth Policy Labs, 2021), charakteryzuje się unikalnym zestawem wyzwań i możliwości wynikających z dynamicznych zmian społecznych, technologicznych i ekonomicznych.

Erikson (1968) w swojej klasycznej teorii rozwoju psychoseksualnego wskazał, że młodość jest kluczowym okresem kształtowania tożsamości. Współczesne badania psychologiczne i socjologiczne, takie jak te, przeprowadzone przez Arnetta (2000), rozszerzają to spojrzenie, podkreślając, że okres ten jest również czasem eksperymentowania i poszukiwania znaczenia w szybko zmieniającym

się świecie. Globalizacja, cyfryzacja oraz zmieniające się struktury rodzinne i zawodowe wpływają na doświadczenia młodych ludzi w sposób, który jeszcze kilka dekad temu był nie do pomyślenia (Giddens, 1991).

Od lutego 2022 roku, kiedy to Rosja rozpoczęła pełnoskalową inwazję na Ukrainę, setki tysięcy młodych Ukraińców zmuszonych było opuścić swoje domy i szukać schronienia w sąsiednich krajach, w tym w Polsce. Jak pokazują badania, migracja z krajów objętych konfliktem zbrojnym niesie za sobą poważne konsekwencje psychologiczne i społeczne. Młodzi ludzie, którzy przeżyli traumę wojenną, często cierpią na stres pourazowy (PTSD), depresję i lęki (Fazel et al., 2005). Ich proces adaptacji do nowych warunków życia jest dodatkowo utrudniony przez wyzwania związane z integracją społeczną i kulturową (Berry, 1997).

Młodzi Ukraińcy, którzy przybyli do Polski po wybuchu wojny, stoją w obliczu licznych wyzwań związanych z adaptacją do nowego środowiska. Piotr Długosz, Dominika Izdebska-Długosz oraz Ludmila Kryvachuk (2022) wskazują, że także młodzi uchodźcy często doświadczają wysokiego poziomu stresu pourazowego, depresji i lęków. Rozłąka z rodziną, brak poczucia bezpieczeństwa oraz trudności w adaptacji do nowego środowiska mogą prowadzić do długotrwałych problemów psychicznych.

Jednym z największych wyzwań dla młodych Ukraińców w Polsce jest kontynuacja edukacji. Bariera językowa stanowi istotną przeszkodę w integracji w polskim systemie edukacyjnym (Długosz, Izdebska-Długosz, 2023; 2024). Brak znajomości języka polskiego utrudnia młodym uchodźcom naukę i zrozumienie materiału dydaktycznego, co może prowadzić do frustracji i zniechęcenia. Różnice w programach nauczania między Ukrainą a Polską dodatkowo komplikują proces edukacyjny, co może skutkować pokoleniową luką edukacyjną.

Integracja społeczna młodych Ukraińców w Polsce jest kolejnym istotnym wyzwaniem. Młodzi uchodźcy często doświadczają trudności

w nawiązywaniu relacji z rówieśnikami z powodu barier językowych i kulturowych (Długosz, Izdebska-Długosz, 2023). Poczucie bycia obcym i różnice kulturowe mogą prowadzić do wykluczenia społecznego i problemów z adaptacją do nowego środowiska. W niektórych przypadkach młodzi Ukraińcy mogą doświadczać także dyskryminacji i uprzedzeń ze strony miejscowej ludności.

Sytuacja ekonomiczna młodych uchodźców również stanowi znaczące wyzwanie. Wielu młodych Ukraińców podejmuje niskopłatne prace, często nieodpowiadające ich kwalifikacjom i ambicjom. Brak stabilności finansowej może prowadzić do stresu i utrudniać dalszą edukację oraz rozwój zawodowy (Długosz, Izdebska-Długosz, 2023).

1. Studenci-uchodźcy na Studiach polskich dla cudzoziemców (UJ)

W roku akademickim 2022/2023 na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego utworzono trzyletnie studia I stopnia – studia polskie dla cudzoziemców (dalej: SPC). Powstanie tego kierunku wynikało z rosnącego zapotrzebowania na poznawanie języka, kultury, historii i literatury polskiej podczas kształcenia uniwersyteckiego. Studia pozwalają na opanowanie języka polskiego w stopniu wystarczającym do kontynuowania nauki na studiach magisterskich. Aby dostać się na ten kierunek, należy wykazać się w czasie rozmowy kwalifikacyjnej biegłością polszczyzny na poziomie minimum A2.

Studenci, oprócz zajęć z praktycznej nauki języka, poznają polską literaturę, historię, kulturę, a także wybrane zagadnienia językoznawcze. Mają także do wyboru zajęcia fakultatywne, które pozwalają im rozwijać swoje umiejętności językowe, a także wiedzę z zakresu kultury, literatury i językoznawstwa.

W roku akademickim 2022/2023 studia te rozpoczął wyjątkowy rocznik – homogeniczny pod względem pochodzenia (języka pierwszego) – ukraiński, w większości złożony z przymusowych

uchodźców wojennych. Fakt ten ma znaczenie niebagatelne. Obecnie liczący 23 osoby rocznik legitymuje się bardzo wysokim stopniem biegłości w języku polskim – po dwóch latach nauki są to poziomy B2 i C1. Wykazuje się on także wyjątkową pracowitością, ambicjami, determinacją w dążeniu do najwyższych wyników i założonych przez siebie celów; wiedzą i umiejętnościami, których twórcy tego kierunku i wykładowcy nie przewidzieli.

W swojej ponad dziesięcioletniej praktyce nauczania języka polskiego jako obcego Słowian wschodnich, w tym w zdecydowanej większości Ukraińców, miałam do czynienia głównie ze studentami przyjeżdżającymi z zachodniej Ukrainy. Trafiały się także osoby z Kijowa czy centrum Ukrainy, jednakże nie z rosyjskojęzycznego Wschodu tego kraju. Ponadto, co wielokrotnie badałam (Izdebska-Długosz, 2014; 2015; 2016; 2017a; 2017b i in.), inna była także motywacja przybywających do Polski młodych Ukraińców. Z reguły były to decyzje dobrowolne, ustalone z najbliższymi, będące zwieńczeniem pewnej przemyślanej strategii edukacyjnej i rozwojowej. Nie miałam dotąd do czynienia z młodymi Ukraińcami – uchodźcami wojennymi; osobami zmuszonymi do porzucenia już obranych kierunków studiów w ojczyźnie; osobami, które nie planowały wcześniej emigracji edukacyjnej, które zostały brutalnie wyrwane z torów, które dla siebie obrały w Ukrainie.

Dlatego też rocznik ten wyjątkowo budzi moje zainteresowania badawcze. Z jednej strony, mamy do czynienia z nowym, w dużej mierze eksperymentalnym kierunkiem studiów na Wydziale Polonistyki UJ. Z drugiej strony, rozpoczęła je wyjątkowa i niepowtarzalna grupa osób (kolejny rocznik – 2023/2024 – nie ma już podobnego charakteru homogenicznego i uchodźczego).

W planach badawczych znajdują się jakościowo-ilościowe analizy rocznika 2022/2023, dotyczące jego doświadczenia uchodźczego, a następnie edukacyjnego w Polsce, adaptacyjnego oraz integracyjnego.

Jako wykładowczynie na kierunku SPC, a także prowadząca seminarium licencjackie z częścią studentów omawianego rocznika, bardzo dużo dyskutuję z nimi na tematy społeczno-polityczne, językowe i językoznawcze oraz psychologiczne. W swoich pracach licencjackich seminarzyści zamierzają podjąć ważne i aktualne zagadnienia: zmieniających się statusów języka ukraińskiego i rosyjskiego w objętej wojną Ukrainie; kwestii używania języka ukraińskiego oraz rosyjskiego przez Ukraińców w Ukrainie; adaptacji oraz integracji uchodźców w polskim społeczeństwie, porównania polskich i ukraińskich tradycji oraz obyczajów, systemów edukacji, życia polskich i ukraińskich studentów po obu stronach granicy etc.

Dyskusje te pokazały mi niejednokrotnie, iż mimo wyjątkowo dobrych wyników w nauce języka polskiego oraz przedmiotów kierunkowych, studenci-uchodźcy na SPC nie są wolni od problemów nie tylko właściwych ludziom młodym (studiuje także osoby w średnim wieku), ale także uchodźcom wojennym.

2. Badanie jakościowe na studentach-uchodźcach z Ukrainy

Interesujące wydało mi się sprawdzenie, jak studenci SPC z Ukrainy, będący w większości uchodźcami wojennymi, postrzegają życie młodych Ukraińców dziś, A.D. 2024. Wybrałam indukcyjną metodę jakościową – esej na temat *Życie młodych Ukraińców dziś*. Studenci od razu pytali, czy mają opisywać Ukraińców w kraju, czy też w Polsce. W tej kwestii zostawiłam im dowolność. Długość eseju także była dowolna.

2.1. Grupa badawcza

W badaniu jakościowym uczestniczyło 13 osób studiujących na SPC UJ. Oto ich najkrótsza charakterystyka:

Tab. 1.

Płeć, wiek oraz miejsce zamieszkania w Ukrainie badanych

Nr badanego ¹	Płeć (K/M)	Wiek (lata)	Miejsce zamieszkania w Ukrainie – region
1.	K	18	Tiaczew – zachodnia Ukraina
2.	K	53	Kijów – północna Ukraina
3.	K	19	Nikopol – środkowo-wschodnia Ukraina
4.	K	19	Mariupol – południowo-wschodnia Ukraina
5.	K	18	Równe – zachodnia Ukraina
6.	K	28	Kijów – północna Ukraina
7.	K	18	Czortków – zachodnia Ukraina
8.	K	19	Odessa – południowa Ukraina
9.	K	40	Kijów – północna Ukraina
10.	K	53	Dnipro – środkowo-wschodnia Ukraina
11.	K	19	Krzemieńczuk – centralna Ukraina
12.	K	19	Donieck – wschodnia Ukraina
13.	M	19	Łuck – zachodnia Ukraina

Źródło: badania własne.

W badaniu wzięło udział 12 kobiet i tylko jeden mężczyzna. Trzy osoby są w średnim wieku, jedna ma 28 lat, a większość (reszta badanych) 18–19 lat – jest to właściwy wiek Ukraińców studiujących na II roku studiów (zaczynają je w wieku 17–18 lat). Średnia wieku badanych to 26 lat.

Jeśli chodzi o region Ukrainy, z którego przyjechali badani – 4 osoby przybyły z zachodu, 3 ze stolicy znajdującej się na północy kraju – Kijowa, 4 osoby ze wschodu Ukrainy, 1 osoba z południa i 1 z centralnej Ukrainy.

2.2. Wyniki badania

W trzynastu uzyskanych esejach poruszono dużo wątków.

Życie młodych Ukraińców zarówno w kraju, jak i za granicą – gdyż badani opisywali życie młodych rodaków w kraju ogarniętym wojną oraz

uchodźców wojennych w innych krajach – głównie w Polsce – pełne jest wyzwań i niepewności, szczególnie w kontekście trwającego konfliktu zbrojnego. Z esejów wyłania się obraz braku pewności, obecności zagrożenia, potencjalnego ryzyka, stresu. Warto więc przyjrzeć się dokładniej najczęściej poruszanym wątkom².

1. Stres i niepewność przyszłości

To jeden z dominujących w badaniu wątków. Wiele młodych osób w Ukrainie żyje w ciągłym stresie i niepewności co do swojej przyszłości. Młodzi ludzie z zachodnich części kraju, mimo że nie są bezpośrednio zagrożeni nalotami, odczuwają olbrzymi stres z powodu ogólnej niepewności: „Ludzie z zachodniej części kraju, choć nie znajdują się na niebezpiecznych terenach, codziennie

¹ W dalszej części opisu wyników i w przypadku cytowania badanych są oni oznaczeni właśnie tym numerem – jako: B1, B2 etc.

² Wypowiedzi respondentów są przytaczane bez zmian, zatem mogą one zawierać błędy językowe. Dany cytat z wypowiedzi badanej/badanego może pojawić się w kilku miejscach w tekście w celu wyczerpania wszystkich obecnych w nim wątków.

też żyją w olbrzymim stresie” (B1); „Moim zdaniem, życie młodych Ukraińców teraz znajduje się w stadium oczekiwania, szczególnie Ukraińców, którzy mieszkają na Wschodzie” (B12).

Ci z terenów wschodnich codziennie muszą zmagać się z bezpośrednim zagrożeniem życia, co sprawia, że życie w ciągłym ryzyku staje się dla nich normą: „Ludzie są przyzwyczajeni do wojny” (B8).

Stres i brak pewności nie dotyczy tylko Ukraińców zagrożonych działaniami wojennymi w kraju, ale wszystkich – także uchodźców – mimo iż pozbawieni ryzyka utraty życia lub zdrowia fizycznego, znajdują się w trudnej psychicznie sytuacji, która w wielu aspektach wpływa na nich:

Sądzę, że nawet Ukraińcy za granicą czują stres codziennie. Mieszkańcy, czyli młodzi Ukraińcy na terenie Ukrainy nie są pewni tego, co będzie z ich przyszłością. Ci, którzy mieszkają we wschodnich terenach kraju, nie są pewni, czy przeżyją ten dzień (B1).

Stresem związanym z wojną objęci są tak naprawdę wszyscy Ukraińcy – zarówno ci, którzy pozostali w kraju: „Po pierwsze Ukraińcy w Ukrainie są bardziej zdenerwowani ze względu na inwazję” (B3), jak i uchodźcy. To może prowadzić u nich do pesymistycznych wniosków: „Naprawdę, nie widzę spokoju i widzenia stałej przyszłości u większości młodych ludzi” (B10).

2. Wojna i jej wpływ na życie codzienne. Trauma wojenna

W badaniu wspomina się o psychicznych skutkach wojny oraz o traumie wojennej. Wojna wpływa na codzienne życie młodych Ukraińców nie tylko w sensie fizycznym, ale także psychologicznym. Ci, którzy pozostali w kraju muszą radzić sobie z nieustannymi zagrożeniami, ograniczeniami w edukacji i perspektywach zawodowych (o czym więcej poniżej):

Niestety, młode osoby, które pozostały w Ukrainie już na tyle są zmęczeni wojną i ciągłym niebezpieczeństwem, że

również mogą tracić entuzjazm i chęć iść do przodu, coś robić, rozwijać się (B11).

Zagrożenia, ograniczenia dla młodych Ukraińców w Ukrainie, stres i trauma wojenna także u uchodźców wojennych to wątek rozwijany przez respondentów. Dotyczy nie tylko najmocniej zagrożonych Ukraińców ze Wschodu, ale także z Zachodu kraju: „Ludzie z zachodniej części kraju, choć nie znajdują się na niebezpiecznych terenach, codziennie też żyją w olbrzymim stresie” (B1). Trauma wojenna jest obecna w życiu uchodźców, przez co powodować może charakterystyczne poczucie obcości, nieprzystawania: „Pomiędzy mną jako Ukrainką, a innymi Europejczykami jest ściana. Ta ściana powstała wskutek traumy wojennej” (B5). Wojna jako temat rozmów tworzy wrażenie pomostu między młodymi, jego brak tworzy przepaść:

Nie rozumiem, o czym z nimi rozmawiać przy bliższych interakcjach, ponieważ swoich rówieśników z Ukrainy pytam: Gdzie byłeś/aś, kiedy zaczęła się wojna? Jak to przeżyłeś? (B5).

Wojna niszczy ludzi przede wszystkim psychicznie: „Wszyscy się martwią o wojnę, wielka liczba ofiar, bohaterów, którzy oddali swoje życie” (B13) i jest obecnie czynnikiem najmocniej wpływającym na życie młodych Ukraińców:

Teraz istnieje kilka ważnych aspektów, które kluczowo wpływają na życie młodych ludzi. Po pierwsze to wojna. Ten aspekt jest bardzo traumatyczny fizycznie i psychologicznie i powoduje różne problemy w innych aspektach życiowych (B6).

Ukraina obecnie traci swój potencjał ludzki:

[...] system edukacyjny przeżył dużo zmian przez tę niebezpieczną sytuację; migracja (wielu ludzi decyduje się na wyjazd z kraju) powoduje *drenaż mózgow*. Po drugie stan wojenny ma duży wpływ na kulturę, ponieważ pisarze, malarze i inni przedstawiciele życia kulturalnego muszą walczyć z wrogiem (ryzykować życiem i czasem umierać w procesie wojny). Ukraina traci potencjał, czas i młodych ludzi, dlatego jest to trudny okres życia dla młodych (i nie tylko) Ukraińców (B6).

Jednak mimo wojny życie toczy się dalej – dobitnie świadczy o tym wypowiedź uchodźczyni z Odessy:

Kiedy dzwonię do koleżanki, która znajduje się w Odessie, mówi, że życie praktycznie nie zmieniło się oprócz bombardowania. Ludzie są przyzwyczajeni do wojny. Sklepy i salony są otwarte do dziś. Nawet kiedy jest zagrożenie bombardowaniem, ludzie po prostu idą po ulicy, patrząc na rakiety. Nawet odbywają się czasem dyskoteki, ale to dlatego, że Odessa zawsze była dla wypoczynku i ludzie są przyzwyczajeni do rozrywki. Młodzi Ukraińcy uczą się na uniwersytetach, jednocześnie pracując. Oczywiście, zarobki są małe, ale młodzi mogą z tym sobie poradzić. Teraz wszyscy kąpią się w morzu, nie patrząc na stan wojenny (B8).

3. Adaptacja za granicą

Dla tych, którzy wyemigrowali, życie za granicą również niesie ze sobą wyzwania. Wielu młodych ludzi myśli nieustannie o powrocie do domu, ale jednocześnie muszą oni stawić czoła trudnościom związanym z integracją w nowym społeczeństwie: „Za granicą życie tej młodzieży jest pełne strachu o swój naród i niektórzy marzą o powrocie do domu” (B1). Pomimo że życie na emigracji jest bezpieczniejsze, pozbawione zagrożenia życia, wiele osób czuje się rozdartych między swoim nowym życiem a tęsknotą za ojczyzną:

Teraz życie młodych Ukraińców podzieliło się na dwie części: życie w Ukrainie i życie za granicą (B3).

Po wybuchu wojny zaszły znaczące zmiany w życiu ukraińskiej młodzieży. Wszyscy, którzy mogli, powyjeżdżali z kraju i żyją na kilka krajów jednocześnie (w Ukrainie zostali bliscy, a oni znajdują się, np. w Polsce, w USA). To dość ciężkie dla psychiki człowieka, przez to, że człowiek się rozdziela na 2 osobowości (B7).

Problemem może być także komunikacja z rodakami w kraju osiedlenia, która nie pomaga w procesie adaptacji:

Wszyscy starają się *zbudować* sobie nowy dom, życie. Nie zawsze komunikacja z ludźmi z Ukrainy (w tym kraju, gdzie się znajdują) pomaga poczuć się jak w domu (B7).

4. Różne postawy młodych ludzi wobec przyszłości Ukrainy

Młodzi Ukraińcy wykazują różnorodne postawy wobec swojego kraju i jego przyszłości. Część z nich przyjmuje silnie patriotyczne podejście, podczas gdy inni stają się kosmopolitami otwartymi na wielojęzyczne, wielokulturowe społeczeństwa: „Pierwsza to pozycja patriotyczna (czasami zbyt agresywna i nieprzemysłana), a druga to nonkonformizm i kosmopolityzm” (B2).

Ta różnorodność postaw świadczy o skomplikowanej tożsamości młodych Ukraińców w obliczu globalizacji i konfliktu. Sytuacja jest trudna na tyle, że często polaryzuje młodych: „Mogę obserwować dwie skrajne tendencje w życiu młodych ludzi, pochodzących z mojego kraju” (B2).

Mówi się także o odbudowie – zarówno w skali mikro – indywidualnej: „Nasze pokolenie – młodzież, która każdego dnia stara się poprawić siebie na lepszych, odbudować życie od nowa” (B4), jak i w skali makro, co dotyczy oblicza Ukrainy powojennej – tu przeważają obawy: „Ukraina traci potencjał, czas i młodych ludzi, dlatego jest to trudny okres życia dla młodych (i nie tylko) Ukraińców” (B6). Utrata potencjału ludzkiego rodzi obawy o przyszłość powojennej Ukrainy:

Młodzi nie mogą uczyć się, bo wszystkie uczelnie zamknięte, rosną młodzi i niewykształceni ludzie i nie wiem kto i jak potem będzie pracować i odbudowywać Ukrainę (B12).

Młodzi Ukraińcy w kraju także tracą zapał i siły:

Ci, którzy zostali w Ukrainie, próbują rozpowszechniać język ukraiński we wszystkich aspektach życia i coś robić, żeby pomóc wojsku. Niestety, młode osoby, które pozostały w Ukrainie już na tyle są zmęczeni wojną i ciągłym

niebezpieczeństwem, że również mogą tracić entuzjazm i chęć iść do przodu, coś robić, rozwijać się (B11).

Uchodźcy natomiast wrastają w rzeczywistość krajów, w których się znaleźli:

Sporo osób zapomina język ukraiński przez codzienną komunikację w innym języku niż rodzimym. Przyzwyczajamy się do kultury, obchodzimy polskie święta (niektórzy obchodzą także ukraińskie). U niektórych rodzą się tutaj dzieci... Problem polega na tym, że młodzi ludzie najszybciej przyzwyczajają się do kraju i częściowo czujemy się swojo w Polsce (po 2 latach wojny). A co będzie dalej? (B11).

Badani wyrażają wątpliwość co do powrotu uchodźców do kraju po wojnie. Wskazują także na potencjalne zniechęcenie do Ukrainy poprzez poznanie innych krajów:

Wątpię, że po zakończeniu wojny więcej niż 30–40% wróci do domu. Zbyt długo toczy się ta wojna... Dodatkowo zobaczyliśmy swój kraj z innej perspektywy. Mieliśmy/mamy możliwość porównać kraje, mentalności narodów itd. I po prostu zniechęcamy się do Ukrainy (B7).

5. Problemy z edukacją i perspektywami zawodowymi

Edukacja i perspektywy zawodowe są znacząco utrudnione przez trwającą wojnę. Młodzi ludzie w Ukrainie muszą radzić sobie z zamkniętymi uczelniami, brakiem dostępu do odpowiednich zasobów edukacyjnych i ogólną niepewnością co do przyszłości: „Młodzi nie mogą uczyć się, bo wszystkie uczelnie zamknięte, rosną młodzi i niewykształceni ludzie” (B12); „Również ludzie młodzi nie mają normalnego dostępu do edukacji, co stanowi wielki problem związany z samorozwojem i rozwojem dzieci” (B13).

Wojna jest przyczyną wieloaspektowego upadku systemu kształcenia, a także odpływu potencjału ludzkiego:

Po pierwsze to wojna. Ten aspekt jest bardzo traumatyczny fizycznie i psychologicznie i powoduje różne problemy w innych aspektach życiowych: edukacja i perspektywy, system edukacyjny przeżył dużo zmian przez tę niebezpieczną sytuację; migracja (wielu ludzi decyduje się na wyjazd z kraju) powoduje *drenaż mózgow* (B6).

6. Zdrowie psychiczne

Zdrowie psychiczne młodych Ukraińców jest poważnie zagrożone. Wielu z nich cierpi na różnorodne problemy zdrowotne wynikające z traumy wojennej:

Zaburzenia psychiczne, lęk i wiele innych czynników związanych ze szkodą zdrowia psychicznego towarzyszą teraz większości Ukraińców pozostałych w kraju. Dość często mówi się o problemach ze snem, wielkim niepokojem, któremu towarzyszą negatywne emocje i problem z koncentracją, z uwagą (B13).

Ciągle zagrożenie życia, niepewność co do przyszłości oraz stres związany z emigracją mają głęboki wpływ na ich samopoczucie i zdolność do funkcjonowania w codziennym życiu. Dochodzi do swoistego rozdarcia, dezintegracji związanej z życiem na uchodźctwie, ale mentalnie – w ogarniętej wojną ojczyźnie:

Z opowiadań i własnego doświadczenia mogę powiedzieć, że każdy dorosły człowiek, budząc się, sięga po telefon, by czytać wiadomości i od razu obdzwania krewnych, którzy zostali zmobilizowani (B13).

Po wybuchu wojny zaszły znaczące zmiany w życiu ukraińskiej młodzieży. Wszyscy, którzy mogli, powyjeżdżali z kraju i żyją na kilka krajów jednocześnie (w Ukrainie zostali bliscy, a oni znajdują się, np. w Polsce, w USA). To dość ciężkie dla psychiki człowieka, przez to, że człowiek się rozdziela na 2 osobowości (B7).

Teraz życie młodych Ukraińców podzieliło się na dwie części: życie w Ukrainie i życie za granicą (B3).

7. Integracja

Integracja w nowych krajach nie zawsze przebiega gładko. Wielu młodych Ukraińców, którzy wyemigrowali, ma problemy z adaptacją w polskim społeczeństwie i raczej wybiera znane sobie środowisko przypominające to domowe:

Co mogę zauważyć – nie mają prawdziwej integracji z polskim społeczeństwem. Często towarzyszą Ukraińcom albo innym cudzoziemcom pochodzącym z jakichś krajów byłego Związku Radzieckiego (B10).

Przeżycia wojenne także stanowią integracyjny mur: „Pomiędzy mną jako Ukrainką a innymi Europejczykami jest ściana. Ta ściana powstała wskutek traumy wojennej” (B5).

To strach i stres są przyczyną w niemożności integracji:

Za granicą życie tej młodzieży (na początku emigracji i nie tylko) jest pełne strachu o swój naród i niektórzy marzą o powrocie do domu, bo mogli po prostu nie zintegrować się w innym kraju (B1).

Nawet to, że adaptacja do nowych warunków udaje się, a integracja ze społeczeństwem przyjmującym zachodzi, może budzić niepokój u badanych:

Sporo osób zapomina język ukraiński przez codzienną komunikację w innym języku niż rodzimym. Przyzwyczajamy się do kultury, obchodzimy polskie święta (niektórzy obchodzą także ukraińskie). U niektórych rodzą się tutaj dzieci... Problem polega na tym, że młodzi ludzie najszybciej przyzwyczajają się do kraju i częściowo czujemy się swojo w Polsce (po 2 latach wojny). A co będzie dalej? (B11).

Pytanie zadane przez respondentkę na końcu wypowiedzi wskazuje na niepokój związany z możliwym wykorzenieniem, oddaleniem od Ukrainy, niemożnością powrotu.

8. Stosunki między młodymi Ukraińcami

Polaryzacja postaw wobec Ukrainy i jej przyszłości, różnice światopoglądowe pomiędzy Ukraińcami ze Wschodu i z Zachodu kraju powodują pewne zauważalne spięcia i animozje:

Niestety w środowisku młodych osób można zobaczyć hejt wobec siebie nawzajem, który może dotyczyć różnych tematów, nie tylko wojny (B11).

Wśród Ukraińców na teraz nie widzę komunikacji i wsparcia. Każdy stara się walczyć ze swoimi problemami samodzielnie. To raczej cecha Ukraińców (B10).

9. Trudności ekonomiczne

Niektórzy z badanych wskazali także na problemy związane z ekonomią kraju, bezrobociem oraz inflacją:

Na tym tle jest jeszcze problem bezrobocia i wzrostu cen. Pracy nie ma, a niestety inflacja rośnie. Wielu moich znajomych czuje lęk przed przyszłością (B13).

Uważam, że życie w Ukrainie jest teraz bardzo drogie, niekomfortowe. Bogaci dobrze żyją, a zwykli ludzie nie dają rady przeżyć (B12).

10. Podejście do trudności

Najmłodszy respondenci wyrażają wiarę w młodych ludzi, swoją siłę i hart ducha:

Ale wszyscy moim zdaniem walczą codziennie z tą wojną psychologiczną i oczywiście jestem Ukrainką i mówić tak nie jest bardzo dobrze, ale muszę powiedzieć, że wszyscy są bardzo silnymi osobowościami. Trudne sytuacje nas hartują (B1).

Śmiałość i odwaga oraz zdolności adaptacyjne młodych Ukraińców są tymi cechami, które sami u siebie cenią:

Po drugie uwielbiam młodych ludzi za to, że nie boją się mówić swojej opinii. To jest bardzo istotne w naszych czasach. To jest atutem zarówno zagranicą, jak i w Ukrainie. Podsumowując, ukraińska młodzież może adaptować się wszędzie i pozostać niepodległą (B3).

Podnoszona jest także energia skierowana ku zmienianiu siebie na lepsze, budowaniu swego świata w tak trudnych warunkach:

Dzisiaj młodym Ukraińcom nie jest łatwo budować swoją przyszłość. Rok 2022 postawił Ukraińców w bardzo niewygodnej pozycji. Ale jeśli zapomnieć o politycznych problemach – mogą powiedzieć – że nasze pokolenie – młodzież, która każdego dnia stara się poprawić siebie na lepszych, odbudować życie od nowa. To bardzo ciężka praca, która zasługuje na szacunek (B4).

Podsumowanie

Przeanalizowane eseje potwierdzają to, co już wiemy o życiu uchodźców z Ukrainy w Polsce – w tym kontekście życie młodych Ukraińców nie różni się znacząco od charakterystyki przebadanych uchodźców z Ukrainy – podobne problemy opisywano już we wcześniejszych badaniach (Długosz, Izdebska-Długosz, 2024).

Tym, co zdecydowanie powinno zwrócić uwagę wszelkich edukatorów, od szkół średnich po uczelnie wyższe, na których uczą się i studiują uchodźcy z Ukrainy, jest fakt, iż w ich przypadku możemy z perspektywy zewnętrznej obserwować – być może podobnie jak w przypadku przebadanych tu studentów SPC UJ – wysokie wyniki w nauce języka polskiego jako obcego oraz przedmiotowej, wysoki poziom motywacji wewnętrznej, otwartość na wszelkie tematy, determinację w osiąganiu celów. Takie obserwacje mogą uspić czujność opiekunów, wychowawców

oraz wykładowców – przecież młodzieży z problemami trudniej było osiągać takie wyniki. Tymczasem widać wyraźnie, że przebadani młodzi ludzie muszą sobie radzić ze złożonymi trudnościami, a ich wizerunek życia jako młodych Ukraińców nie jest rysowany jasnymi barwami. Przeważa w nim nieustanny lęk i niepewność jutra, stres związany z losem bliskich i przyszłością własną oraz ojczyzny. Wysokie zdolności adaptacyjne, wiara w lepsze jutro – właściwe młodym ludziom – po części równoważą ten wysoce niepokojący wizerunek.

Bibliografia

- Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34.
- Długosz, P., Izdebska-Długosz, D. (2023). Polskie społeczeństwo wobec uchodźców wojennych z Ukrainy. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, Online First, 1–18.
- Długosz, P., Izdebska-Długosz, D. (2024). *Uchodźczynie wojenne z Ukrainy: dwa lata od inwazji*. Wydawnictwo Academicon.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. W. W. Norton & Company.
- Fazel, M., Wheeler, J., Danesh, J. (2005). Prevalence of Serious Mental Disorder in 7000 Refugees Resettled in Western Countries: A Systematic Review. *The Lancet*, 365(9467), 1309–1314.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press.
- Izdebska-Długosz, D., Długosz, P., Kryvachuk L. (2022). *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*. Wydawnictwo Academicon.
- Izdebska-Długosz, D. (2014). Польша глазами украинцев, начинающих учебу в польских вузах: результаты социологического опроса, *Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies*, 2, 26–40.
- Izdebska-Długosz, D. (2015). *Plany życiowe młodych Ukraińców rozpoczynających studia w Polsce*. W: S. Shchudlo, P. Długosz (red.), *Youth Policy: Problems and Prospects. Молодіжна політика: проблеми та перспективи* (ss. 228–238). „Trek LTD”.
- Izdebska-Długosz, D. (2016). *Ukraińscy studenci uczący się polszczyzny w Rzeszowie – próba charakterystyki*. W: R. Kordonski, O. Kordonska (red.), *Ukraina – Polska: Doświadczenia oraz perspektywy strategicznego partnerstwa* (ss. 167–186). Tom 1. Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki.
- Izdebska-Długosz, D. (2017a). *Dlaczego Polska? Motywy wyboru studiów w Polsce u młodzieży ukraińskiej – perspektywa porównawcza*. W: R. Kordonski, O. Kordonska, Ł. Muszyński (red.), *Ukraina – Polska. Doświadczenia oraz perspektywy strategicznego partnerstwa* (ss. 63–74). Tom 2. Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki.

Izdebska-Długosz, D. (2017b). *W stronę wartości – priorytety w życiu ukraińskiej młodzieży studiującej w Polsce*. W: R. Kordonski, O. Kordonska, Ł. Muszyński (red.), *Ukraina – Polska. Doświadczenia oraz perspektywy strategicznego partnerstwa* (ss. 94–106). Tom 2. Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki.

Youth Policy Labs. (2021). *Defining Youth: Age Ranges and Implications*. Youth Policy Publications.